

vexilologie

4

HERALDIKA A VEXILOLOGIE

Přestože organizované státní celky existovaly už v šerém dávnověku, vznik státních znaků se datuje z doby mnohem pozdější. Starověké státy představovaly totiž uzavřené kultury s minimálním vzájemným stykem, znaky - v době téměř všeobecné ngramotnosti velmi důležitý popisný činitel - byly proto používány k označování společenských orgánů jen uvnitř státu. V mezinárodním měřítku se lidstvo často obešlo bez rozlišovacích znaků tohoto druhu dokonce i ve vřavě válečné, kde poznávacím znamením bylo obvykle volání bojového hesla. Bojovými relikviemi byly ještě ve středověku symboly náboženské, od kterých si vojska slibovala nadpřirozený účinek ve prospěch své věci (portréty světců-patronů země, hostie v rozštěpu, krucifix). Světské znaky naopak vznikaly většinou až v bitvě samé. Tomu, kdo se vyznamenal při hájení pozic, byla dána do znaku hradba, kdo pozici ztekl, dostal do znaku třeba ostrvi apod. Proti pestrosti znaků rodových a městských byly znaky panovníků vysloveným stereotypem: Vycházejíce z analogie v říši živočišné, volili panovníci za své znaky podoby lva tam, kde lev jako takový byl znám a vzbuzoval respekt. V Evropě byl symbolem královského majestátu orel, jen v přímořských státech s dalekosáhlejšími zámořskými styky přichází rovněž brzy do módy lev.

Znak však má za účel nejen rozlišit navzájem příslušníky téže či různých pospolitostí, ale zároveň vyjádřit formou symbolické zkratky stěžejní ideu, kterou se řídí ten nebo ti, kdo ho nosí, případně má i zapůsobit psychologicky na okolí. Vzdálenost, na kterou může vzhledem k svým rozměrům tuto trojí funkci plnit, je ovšem velmi omezená. Zvětšit ji lze relativně jednak tím, že znak se vyzvedne na žerdi nad hlavy všech, jednak za cenu abstrakce - za prvé oproštěním původní více méně realistické předlohy od všech zanedbatelných detailů a za druhé nahrazením přirozených barevných odstínů této realistické předlohy kontrastními barvami základními. Tak vznikly ze štítů se znaky postupně standarty, korouhve, praporce. Příkladem do nejzazšího extrému dovedené abstrakce jsou konečně vlajky. Na nich plní funkci rozlišovací a stávají se nositeli určitých předem dohodnutých sdělení, ba dokonce impulsů velkého psychologického dosahu - výlučně jen barvy. Tak jako vyvolávání jména, hesla předcházelo vznik heraldiky jakožto nauky o znacích (z latinského "heraldus" - hlasatel), tak heraldika předchází vexilologii jakožto nauku o vlajkách.

Pokud jde o rozlišovací schopnosti jednotlivých barev, není divu, že pro svou nápadnost byly nejstarší monochromní prapory červené a naopak modrá došla uplatnění jako převládající barva teprve v naší době ve vlajkách nadstátních organizací (OSN, NATO ap.) - v neposlední řadě právě proto, že zůstala pro svou malou rozlišitelnost na dálku jedinou dosud samostatně neangažovanou barvou, která zbyla k dispozici. Nápadnosti žluté bylo využíváno spíše v negativním smyslu, bývali jí v temných dobách cejchováni psanci společnosti - bankrotáři, židé - a na moři je žlutá vlajka sama o sobě zlověstným znakem epidemie na palubě. Zelená se musela projevovat zvláště markantně ve vyprahlých končinách obratníkových pouští Asie a Afriky, a i to sehrálo jistě svou roli, když se stala barvou islámu. Totéž platí o monochromní černé vlajce, která jako stín uprostřed rozpáleného písku (rayat-az-zill) byla čistě arabskou specialitou (Abbásovci). Bílá barva je nejlépe rozlišitelná v kontrastu s černou a červenou - o podstatný důvod víc, aby byla barvou parlamentářů a kapitulace uprostřed válečného dýmu a plamenů.

Z rozlišitelnosti barev vyplynula jako druhý aspekt jejich symbolika. Z purpurových rouch suverénů byla odvozena červená jako barva suverenity. Je však i barvou krve, boje, revoluce a nakonec zrání, epochy přinášející plody předchozích obětí. Žlutá v kombinaci s ní ztrácí svůj perorativní charakter, právě naopak symbolizuje "purpur a zlato", dva neodlučitelné atributy majestátu, v jiných kombinacích pak symbolizuje slávu (gloriolu), optimální životní podmínky (sluneční jas), blahobyt (vlnící se lány obilí, bohatství, zvláště nerostné). Zlato, které nemění svou barvu ani věkem, ani při zkoušce ohněm, symbolizuje též pevnost zásad a nadšení, jež překoná i doby nejtěžších zkoušek. Bílá, která je dnes všeobecně uznávána za barvu míru, byla takto chápána původně jen v křesťanských zemích (reminiscence na bílou holubici z archy Noemovy, symbol vítězství života nad apokalyptickou zkázkou), zatímco u neevropských národů byla barvou míru spíše zelená (zelená větev - opak kyje, islám - doslova "dělání míru"). Modrá - barva nekonečných dálek - symbolizuje obzvlášť vhodně instituce, jejichž kompetence přesahuje úzké hranice jednotlivých států. Pokud připomíná nebe, může být cestou naivně náboženské dedukce interpretována i jako barva spravedlnosti. Černá je barvou smutku jen v Evropě, a to ještě ne všude (u Lužických Srbů bílá). Na afrických vlajkách může symbolizovat lid. Jelikož se nedá přetřít na žádnou jinou barvu, může být i symbolem zásadovosti, nekompromisnosti, věrnosti, síly.

Se symbolikou konečně úzce souvisí i zmíněná psychologie barev. Červená barva na podlaze prý nutí jako dráždivý, povzbuzující doping k rychlejší chůzi, na zelené ploše, připomínající trávník, našlapuje prý většina lidí podvědomě opatrněji a tím tišeji. Těchto poznatků se již využívá na chodbách, kde se nemají lidé dlouho zdržovat anebo mají

chodit tiše. To vše se v bližších či vzdálenějších analogiích promítá i do vexilologie: Červenou barvu lze interpretovat jako barvu pokroku, aniž by se muselo uvažovat o změně barev semaforů na křižovatce, jak se to před časem navrhovalo v Mao Ce-tungově Číně. Psychologie barev však podstatně stoupne až v kosmické heraldice a vexilologii. Pojem "teplé" nebo "živé" barvy dostane teprve v kosmickém prostoru za hranicemi naší biosféry jaksepatří hluboký psychologický podtext ...

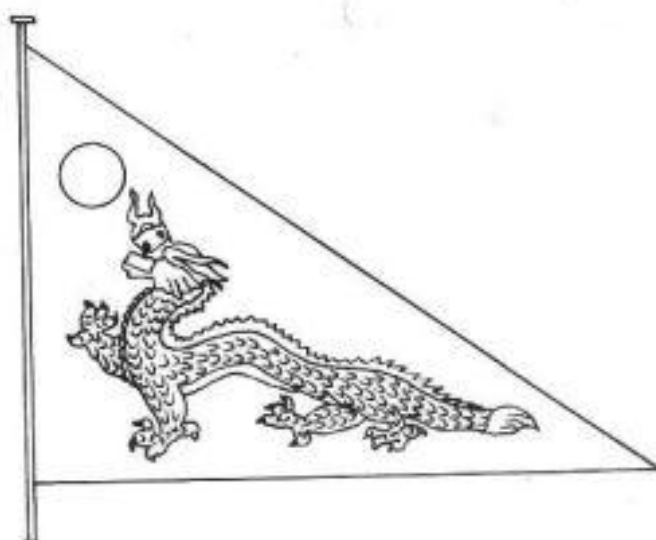
I když se v poslední době vztahy mezi státními znaky a vlajkami značně uvolnily a spektrum barevných odstínů vlajek v zájmu rozlišitelnosti jejich stále rostoucího počtu převyšuje omezenou paletu klasických heraldických tinktur, na druhé straně stále obtížnější vymýšlení markantně odlišných kombinací i v této rozšířené paletě barev - tedy přesně též důvod - vede ve stále rostoucí míře k aplikaci státních znaků nebo aspoň určitých heraldických prvků přímo na vlajce. Vexilologie, která z heraldiky vyšla a s ní se i rozešla, se takto zase k heraldice vrací.

Ing. Josef Česák

ČÍNSKÁ STÁTNÍ VLAJKA 1872 - 1972

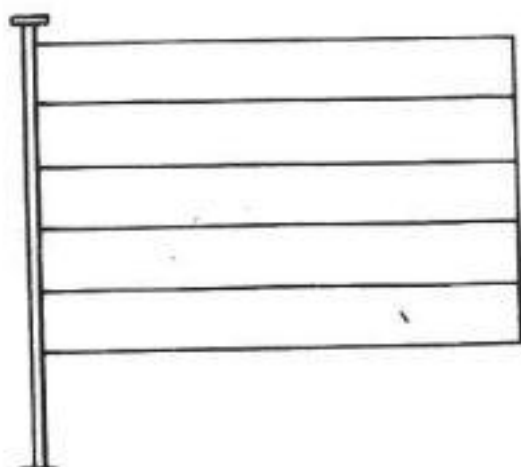
Před sto lety zavlála v Číně poprvé vlajka, která svou funkcí sloužila za státní symbol. Následující léta přinesla řadu převratů a změn ve vládě. Důsledkem vládních změn byly i nové státní vlajky, jejichž přehled spolu se symbolikou tento článek přináší.

V roce 1872 byla v čínském císařství vyvěšena první státní vlajka. Tvořilo ji žluté pole s drakem, který měl nad hlavou umístěn červený kruh. Tohoto draka, heraldicky zvaného "čínský drak", můžeme v dnešní době najít také na státní vlajce a znaku knížectví Bhútánu. Na čínské vlajce měl drak obvykle tělo barvy modré s bílým olemováním a s bílým zakončením ocasu. Dominující žlutá barva nebyla vybrána náhodně, byla barvou vládnoucí mandžuské dynastie. Také barva červená byla barvou tradiční a se žlutou se nejčastěji objevovala na starých čínských praporech. To, že ani v dnešní době se tyto dvě barvy nepřestaly vedle sebe užívat, dokazuje vlajka Čínské lidové

Čínské císařství 1872 - cca 1890

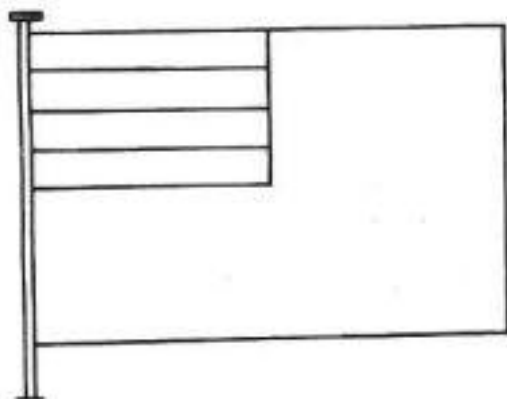
republiky, VDR a Jižního Vietnamu. Vlajka s drakem měla asi do roku 1890 tvar pravoúhlého trojúhelníka, po tomto roce dostala tvar obdélníkový.

Čínská republika 1912 - 1928

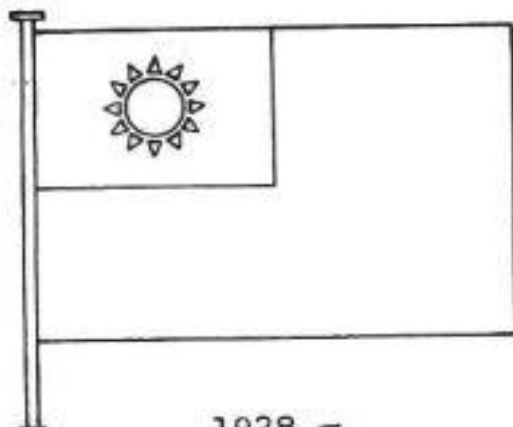
Když byla mandžuská dynastie svržena a v roce 1912 vyhlášena republika, změnila se i vlajka. Za novou státní vlajku byla v témže roce přijata stará vlajka čínské provincie Jangtse. Vlajku tvořilo pět kruhů stejné šířky - červený nad žlutým, tmavě modrým, bílým a černým. Důvod, proč vlajka byla tvořena právě pěti pruhy, je ten, že v čínské filosofii číslo pět je symbolem dokonalosti. Počet pruhů označuje také pět národů v Číně; červená barva symbolizuje Čínany, žlutá Mandžurce, modrá Mongoly, bílá Tibeťany a černá Turkestánce.

Po vítězství nacionalistické strany v roce 1928 skončilo období platnosti této vlajky. Když však v roce 1932 vytvořili japonští imperialisté na okupovaném území severní Číny loutkový stát Mandžukuo,

Mandžukuo 1934 - 1945

státní vlajkou se v roce 1934 stala vlajka, která byla z ní odvozena. Tvořilo ji žluté pole s kantonem. Kanton obsahoval zbývající čtyři barvy: červenou, modrou, bílou a černou, uspořádané do vodorovných pruhů. Převládající žlutá barva symbolizovala Manžurce, zbylé čtyři barvy měly připomínat menšinové národy v tomto státě: Mongoly, Korejce, Rusy a Čínany. Podle jiného oficiálního výkladu zbývající čtyři barvy symbolizovaly nadšení (červená), mládí (modrá), nestrannost (bílá) a odvahu (černá).

1928 -

Na ostatním území Číny zavládla na podzim 1928 vlajka, která se dosud používá jako státní vlajka Tchaj-wanu. V roce 1906 ji pro Čínskou sjednocenou ligu navrhl vůdce této organizace dr. Sunjatsen. Státní vlajkou byla úředně prohlášena 8. října 1928, potvrdil ji také 6. článek ústavy ze 25.12.1947. Dvanáct bílých paprsků kolem bílého slu-

nečného kotouče symbolizuje 12 dvouhodinových období dne. Slunce bylo také ve znaku nacionalistické strany. Symboliku barev na vlajce vysvětlil dr. Sunjatsen: modrá = rovnost, spravedlnost a demokracie, bílá = bratrství, upřímnost a obživa lidu, červená = svoboda, oběť a národní uvědomění. Poměr stran vlajky je 2 : 3 .

Po vyhlášení Čínské lidové republiky v roce 1949 přijala lidová vláda vlajku podobnou vlajce SSSR. Jen místo srpu, kladiva a pěticípé hvězdy je v jejím horním rohu velké žlutá pěticípá hvězda obklopená čtyřmi menšími. Často se přehlédne, že čtyři malé hvězdičky jsou pootočený tak, aby šíp, který je nejbližší velké hvězdě, směřoval do jejího středu. Velká hvězda podle oficiální symboliky vyjadřuje společný program čtyř tříd čínského národa vedených komunistickou stranou; čtyři malé hvězdy představují čtyři třídy, tj. dělníky, rolníky, drobnou buržoazii a vlastenecké kapitalisty. Červená barva symbolizuje jak tradice čínského lidu, tak i revoluci a komunismus. Poměr stran vlajky je 2 : 3 . Vlajka byla poprvé vyvěšena 1. října 1949 a tři dny předtím (28.9.) přijata na zasedání Čínského lidového politického poradního shromáždění. Také ve 104. článku čínské ústavy z 20.9.1954 je vlajka uzákoněna. Vlajky ČLR se smějí používat jen v pěti předepsaných rozměrech - 192:288, 160:240, 128:192, 96:144, 64:96 (rozměry udány v centimetrech).

Aleš Brožek

Literatura:

Flag Bull. 1, 1962, s. 20.

Chambers's Encyclopaedia. Vol.5. Oxford 1967.

Palát, A.: Čínská lidová republika. Praha 1970.

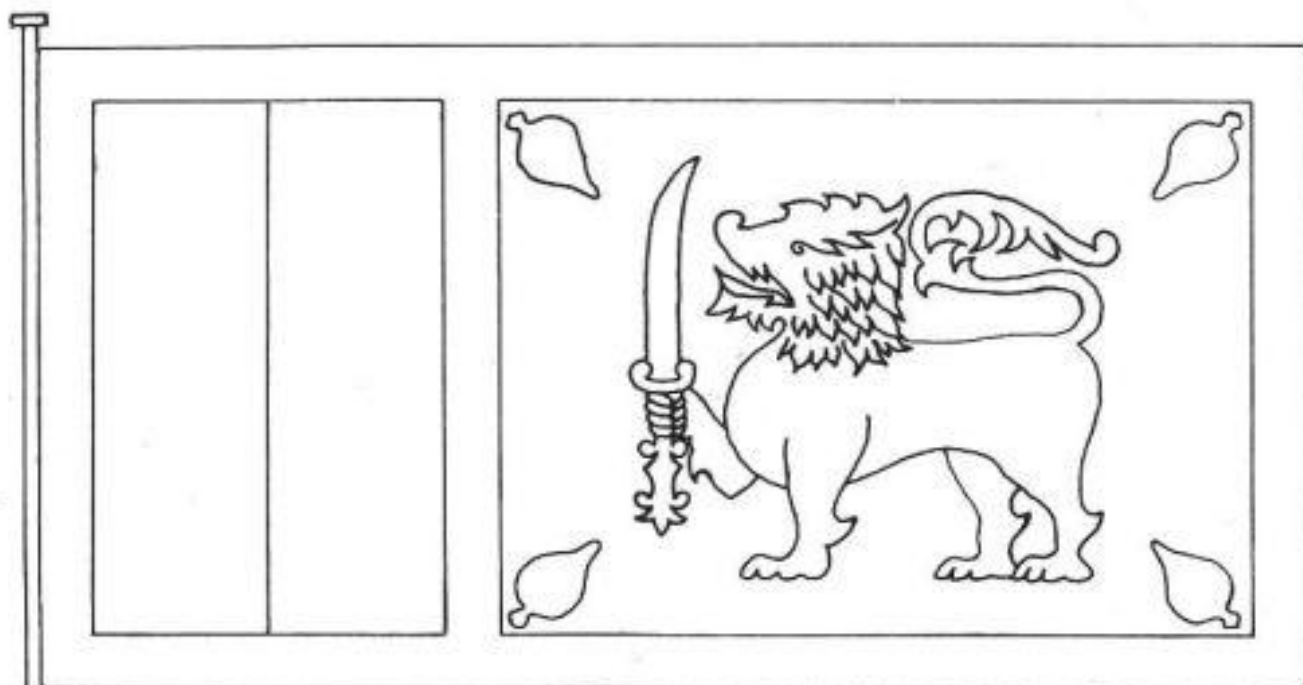
Internationales Wappen-und Flaggenlexikon in Farben. Berlin 1970.

Rabbow, A.: dtv-Lexikon politischer Symbole. München 1970.

NOVÉ VLAJKY

ŠRÍ LANKA

Ostrovní stát Cejlon se stal 22.5.1972 republikou (ve svazku Britského společenství národů) a současně oficiálně změnil své jméno na Šrí Lanka, což sinhálsky značí "třpytící se ostrov" (Sinhálci tvoří 60% vládnoucí většinu obyvatel vedle 23% menšiny Tamilců a 6% "Maurů"). Současně došlo i k malé změně dosavadní státní vlajky, která se užívala od r.1951. Na žlutém poli má u žerdi dva svislé pruhy - zelený (reprezentuje muslimské "Maury") a oranžový (hinduističtí Tamilci) - a pak kaštanově hnědý obdélník se žlutým lvem držícím meč jako symbol moci. Je to připomínka, že mytický předek legendárního vládce Vidžáji, dobyvatel Cejlonu Arian, byl epitetonicky lvem a že domácí jméno tohoto zvířete, sinha, je základem původního názvu ostrova sinhala dwipa (lví ostrov).

V každém rohu kaštanově hnědého obdélníka byla až dosud kresba hrotu věže buddhistického chrámu dagoby. Poněvadž však se na jaře r.1972 obrátila proti tomuto prvku ironická kritika, připodobňující jej k nohám od stolu, došlo zde ke změně: v rozích jsou nyní vyobrazeny listy bo, pocházející z posvátného keře *Ficus religiosa*, pod nímž sedával Buddha.

Žlutá barva, restringovaná vlastně na orámování popsaných obrazců, symbolizuje ochranu země a národa buddhismem.

FEDERACE ARABSKÝCH REPUBLIK

lm

Libyjský znak

Syrský znak (bez spodního nápisu)

V minulém čísle Vexilologie jsme přinesli několik informací o vlajce federace. Dnes tyto informace doplnujeme a upřesňujeme. Barvy i pořadí pruhů na vlajce federace odpovídají barvám a pořadí pruhů na vlajkách užívaných republikami před vznikem federace. Uprostřed bílého pruhu se ale místo zelených hvězd objevuje nový zlatý znak federace. Místo obvyklého arabského symbolu - Saladinova orla - je používán zlatý sokol. Sokol byl symbolem kmene Kurajšovců, jehož členem byl prorok Mohamed. Sokol se objevil před vznikem federace také ve státním znaku Sýrie. Syrský sokol měl na hru-

di štít vyplněný pruhy a hvězdami ze staré syrské vlajky. Sokol na znaku federace hledí napravo a nese na hrudi prázdný štít. Pro potřeby jednotlivých členských států federace byly vytvořeny vlajky, které se liší od vlajky federace pouze v úpravě znaku. Pod sokolem na stuze je vždy umístěn zlatý kufický nápis "Federace arabských republik".

Na vlajce Sýrie a Libye je stejná kresba sokola. Libyjský sokol má navíc pod stuhou v ohraničeném poli nápis "Libyjská arabská republika", syrský sokol je bez obdobného nápisu. Na vlajce používané v Egyptě je poněkud odlišná kresba sokola. Sokol, obkreslený z vlajky vyrobené v Káhiře, nemá drápy, jeho hlava je téměř celá zlatá, štít je prázdný a má jen zlatou obrubu. Název "Egyptská arabská republika" je umístěn pod stuhou, není ale v ohraničeném poli. Poštovní známka nedávno vydaná v Egyptě přináší ještě jednu variantu egyptské

Neoficiální egyptský znak

vlajky. Ve znaku není název republiky a sokol má ve štítu tři svislé pruhy. Vlajky užívané v Libyi mají rozměr 1 : 2, zatímco vlajka federace a vlajka užívaná v Egyptě a Sýrii 2 : 3.

abr

KAMBODŽA

Z oficiálního textu kambodžského zákona ze 3.5.1971 je zcela jasné, že tři hvězdy na kambodžské vlajce mají trojí symboliku: národ - náboženství - republika; Buddha - Dhamma - Sangha; legislativa - exekutiva - soudnictví.

JL

KATAR a BHÚTÁN

Podle definitivního vyobrazení (Flags of the United Nations, New York 1972) má katarská vlajka - tak jako dříve - bílý pruh u žerdi oddělen od hnědého pole d e v í t i zuby. Stejný pramen ukazuje na bhútánské vlajce kresbu draka b í l o u .

lm

LIDOVÁ REPUBLIKA MARTYAZO

29.dubna 1972 se pokusila skupina vzbouřenců o státní převrat v Burundi. Ačkoliv byl převrat zmařen, vzbouřenci vyhlásili v blízkosti města Bururi 1.května 1972 Lidovou republiku Martyazo. Její vlajka byla zelená s červeným šikmým břevnem. Republika dlouho neexistovala. Již 8.května oznámil burundský prezident úplnou porážku rebelantů.

abr

JEMENSKÁ REPUBLIKA

Podle zprávy ČTK 28. listopadu byla v Tripolisu podepsána dohoda o vytvoření jednotného jemenského státu, který ponese název Jemenská republika. Vlajka nového státu bude červeno-černo-bílá.

ČESKÝ SVAZ VODNÍHO MOTORISMU

Československý sport otiskl 11. května článek dr. Jiřího Steffala "Vlajkový patent vodního motorismu". Čtenář se v něm seznámí s vlajkou Českého svazu vodního motorismu. Vlajka je tvořena naší státní vlajkou, v jejímž modrém klínu je umístěna zlatá vodní vrtule ve zlatém kruhu. Vyvěšovat na zádi plavidla ji mohou ti plavci, jimž je udělen patent za plnění řady kritérií. (Náš klub zaslal ČSVM dopis, ve kterém žádal další informace o vlajce. Doufáme, že příští číslo o ní přinese obsáhlejší zprávu.)

abr

Summary

The 4th number of VEXILOLOGIE (Vexillology), the review of the Prague Vexillological Club, contains the article "Heraldics and Vexillology" by Ing. Josef Česák. The author deals with the origin of flags and banners due to coats of arms. He also notices the influence of colours of flags and banners. The article also mentions the psychology and symbolics of colours; this part has been worked out in a more detailed way. The article "The Chinese Flag 1872-1972" by Aleš Brožek contains the description and the pictures of all the flags used as a symbol of the state in the time of monarchy, in the time before the 2nd World War and after the creation of the People's Republic. The article is amended with the explanation of the symbolics of these flags. The page "New Flags" which can be found in every number contains now the latest news of Sri Lanka, Federation of the Arab Republics, Martyazo, Republic of Yemen, Cambodia (Khmer), Qatar, Bhutan and the Czech Union of Water-Motorists flags.

Translated by J. Mareš

66. Ivanov K. A.: Flagi gosudarstv mira -- (Vlajky států)

Transport, Moskva 1971, str. 230, vdz. 50 Kčs. Ilustrace. (NZL 52-53, NK 19/18-71)

Knížka představuje album vyobrazených vlajek s doprovodným vysvětlujícím textem. Je rozdělena do tří částí. Vlajky SSSR, Vlajky států, Mezinárodní vlajky. Stročné úvod a obsah jsou v jazycích ruském a anglickém.

Objednávky kolib adresujte našim prodejcům.

ZAHRA NIČNÍ LITERATURA n. p.

VEXILOLOGIE - zpravodaj Vexilologického klubu při OKD Praha 3, zároveň nepravidelná rubrika HERALDIKY, bulletinu pro základní historické vědy při MTZZ v Jílovém u Prahy.

Toto číslo připravili A. Brožek, dr. L. Mucha a dr. Zb. Svoboda. Výtvarně spolupracoval M. Kroupa.

Prosinec 1972.

Č. 4